

БИОЛОГИЯ FANINI ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH

Haydarova Navruzaxon Mirzavaliyevna
Farg'ona viloyati Furqat tumanidagi Kasb –hunar maktabining
Biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Lokal darajadagi pedagogik texnologiyalar to'g'risida umumiy ma'lumotlar, xalqaro baholash dasturlari asosida o'tkaziladigan test jarayoniga qo'yiladigan talablar berilgan bo'lib, keng jamoatchilik ta'lim muassasalari rahbarlari, o'qituvchilar, o'quvchilar va ularning ota-onalari uchun mo'ljallangan ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'z: Lokal darajadagi pedagogik texnologiyalardan –Keys||, –Insert||, –Waster||, Venn diagrammasi, –Aqliy hujum||, –Kichik guruhlarda ishlash||, –Atamalar zanjir||,

–Atamalar varag'ill, tezkor o'yinlar. Didaktik o'yin texnologiyalari, Muammoli ta'lim texnologiyalari, Modulli ta'lim texnologiyalari, Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi, Loyihalash texnologiyasi.

Ta'lim jarayonida o'quvchi o'qituvchining bevositi tarahbarligida, ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari va shakllari yordamida organik olamning qonuniyatlari, hodisa va voqealarning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi va bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, o'quvchilar uchun o'quv jarayoni bilish jarayoni, uning faoliyati esa bilish faoliyatidir. O'qituvchi ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va o'qitishdan ko'zda tutilgan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi. O'qituvchi uchun ta'lim jarayoni o'quvchilarning faoliyati bilan uzviy bog'langan va mazkur jarayonni tahlil qiladigan, umumlashtirib, tegishli hollarda o'zgartirishlar kiritadigan ish jarayoni, kasbiy pedagogik faoliyati sanaladi. Darsda o'quvchilarning bilish faoliyati va o'qituvchining pedagogik faoliyati bir-biriga uyg'un ravishda tashkil etilgandagina o'qitishdan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish mumkin.

O'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish dars strukturasi asosini tashkil etadi. Shu sababli bu masalani chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq. Biologiyani o'rganishda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish uchun darsning, o'quvchilarning o'tgan mavzu yuzasidan o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash, ularni tizimlashtirish, yangi mavzu yuzasidan o'zlashtirilgan

bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilish va baholash, shuningdek, yangi mavzuni o'rganish jarayonida lokal texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Biologiyani o'qitishda lokal darajadagi pedagogik texnologiyalardan –Keysll, –Insertll,

Wasterll, Venn diagrammasi, –Aqliy hujumll, –Kichik guruhlarda ishlashll, –Atamalar zanjiril,

–Atamalar varag'ill, tezkor o'yinlar va o'yin mashqlaming turli shakllaridan foydalanish tavsiya etiladi. Biologiya kursi mazmunidagi muammoli masalalarni o'qitishda –Keysdan foydalanish yuqori samara beradi.

–Keysll – casestudies ingliz tilidan olingan bo'lib, jarayon yoki va ziyat degan ma'noni beradi. Dastlab bu texnologiyadan biznesmen va tadbirkorlarni o'qitishda foydalanilgan bo'lib, hozirgi paytda o'qitiladigan fanning mazmunidan kelib chiqqan holda, tirik organizmlarda boradigan jarayonlarning tashqi va ichki, obyektiv va subyektiv omillari yuzasidan muammoli vaziyatlar yaratilib ularni hal etish uchun o'quv munozaralari tashkil etiladi.

Biologiyani o'qitishda dastur mazmunidagi evolutsion tushunchalar yetakchilik qilgan, shuningdek, munozarali – o'simliklarning paydo bo'lishi va rivojlanishill, – hayvonot olamining paydo bo'lishi va rivojlanishill kabi mavzularni o'qitishda foydalanish mumkin. Ta'lim-tarbiya jarayonida keysdan foydalanish uchun o'qituvchi:

dastur mazmunidagi muammoli mavzularni aniqlashi, shu mavzularni o'qitish uchun muammoli savol-topshiriqlar tuzishi;

dars davomida muammoli savol-topshiriqlarning qiyinchilik darajasiga ko'ra yakka tartibda yoki o'quvchilarning kichik guruhlarida mustaqil ishlarni tashkil etilishini aniqlash.

o'quvchilarning bilish faoliyatini mazkur muammolarni hal etish, o'quv munozaralari orqali bahsda qatnashtirish yo'llarini rejalashtirishi;

muammoli savol-topshiriqlar asosida tashkil etilgan o'quv munozaralarida yakuniy fikrni vujudga keltirishi lozim. Dastur mazmunidagi faqat faktik materiallarni o'rganish nazarda tutilgan mavzularda Insertdan foydalanish tavsiya etiladi.

Insert – lokal darajadagi pedagogik texnologiya bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'quv materialidagi asosiy g'oya va faktik materiallarni anglashiga zamin yaratish maqsadida qo'llaniladi. O'quvchilarni Insert yordamida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ularga o'rganiladigan o'quv materiallari va maxsus jadval tarqatiladi. O'quvchilar har bir jumlaning o'rganib chiqib, maxsus jadvalga muayyan simvollar yordamida belgilash tavsiya etiladi.

Agar jumlada berilgan ma'lumot shukungacha o'zlashtirgan bilimlariga mos kelsa,

–Bilaman||–V,agar ma‘lumotlar tushunarli va yangi bo‘lsa, u holda–Ma‘qullayman||+,agar ma‘lumotlar o‘quvchilar o‘zlashtirgan bilimlariga mos kelmasa, u holda –o‘rganish lozim||–, o‘quvchilar o‘quv materiallarini o‘zlashtirishda qiyinchilik his etsa,u holda–Tushunmadim?|| belgisini qo‘yadi. Biologiyani o‘qitishda maqsadga muvofiq ta‘sir ko‘rsatish va qulay ijtimoiy-psixologik muhitni vujudga keltirishi o‘qituvchi tomonidan qo‘llanilgan pedagogik texnologiyalarga bog‘liq bo‘ladi.Didaktikada ishlab chiqilgan har qanday texnologiya o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va ta‘lim samaradorligini oshirishga xizmatqiladi,lekin quyidagi texnologiyalarda mazkur masala asosiy g‘oyani egallaydi:

Didaktik o‘yin texnologiyalari.

Muammoli ta‘lim texnologiyalari.

Modulli ta‘lim texnologiyalari.

Hamkorlikda o‘qitish texnologiyasi.

Loyihalash texnologiyasi.

Didaktik o‘yinli texnologiyasida yetakchi o‘rinlarni ta‘lim beruvchi, rivojlantiruvchi, tarbiyalovchi, kommunikativ funksiyalar egallab, qolgan funksiyalar ularga ilova bo‘ladi.Muammoli ta‘lim texnologiyasida aqliy faoliyat usullarini shakllantirish, ijodiy faoliyatga yo‘llash, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish funksiyalari yetakchi o‘rinni egallaydi, qolgan funksiyalar ularga go‘yoki bo‘ysunadi. Shu asnoda boshqa texnologiyalarning ham didaktikfunksiyalarini tahlil etish mumkin. Biologiya o‘qituvchisi darsda o‘rganiladigan mavzuning ta‘limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari va pedagogik texnologiyalarning didaktik funksiyalarini hisobga olgan holda qaysi texnologiyadan foydalanishini ilmiy-metodik asosda tanlagandagina ko‘zlangan maqsadga va samaradorlikka erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.N.Azizxo‘jayeva. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.O‘quv qo‘llanma. –T.: 2003, TDPU. N.N.Azizxo‘jayeva. Ta‘lim jarayoni samaradorligini oshirishda pedagogik texnologiyalar. Oliy o‘quv yurti o‘qituvchilari va malaka oshirish kurslari tinglovchilari uchun metodik qo‘llanma.T.:2007.
2. J.O.Tolipova, A.T.G‘ofurov. Biologiya ta‘limi texnologiyalari.–T.:O‘qituvchi, 2002.